Hallintovaliokunta

Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko

Maa- ja metsätalousvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko (VNS 12/2025 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava maa- ja metsätalousvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- neuvotteleva virkamies Antonia Husberg, maa- ja metsätalousministeriö
- neuvotteleva virkamies Kirsi Rajaniemi, sisäministeriö
- johtava asiantuntija Petra Stenfors, työ- ja elinkeinoministeriö
- aluekehitysjohtaja Pirjo Peräaho, Keski-Suomen liitto
- kunta-asiantuntija Matti Pinola, Lapin liitto
- maakunta-asiamies Kimmo Niiranen, Pohjois-Karjalan maakuntaliitto
- kehittämispäällikkö Annukka Mäkinen, Suomen Kuntaliitto
- professori Sami Moisio

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- harvaan asuttujen alueiden parlamentaarinen työryhmä
- Pohjanmaan liitto
- Elinkeinoelämän keskusliitto ry
- Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- STTK ry
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- Suomen Yrittäjät ry

Valmis
5.0

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Selonteko on hallintovaliokunnan näkemyksen mukaan kokonaisvaltainen esitys maaseudun tilanteesta, keskeisistä kysymyksistä ja kehittämistarpeista. Valiokunta on tarkastellut selontekoa oman toimialansa mukaisesti erityisesti aluekehittämisen ja kokonaisturvallisuuden näkökulmista.

Hallintovaliokunta katsoo, että maaseutupolitiikka on keskeinen osa aluekehittämisen kokonaisuutta. Maaseutupolitiikka toimii rinnan kaupunkipolitiikan ja saaristopolitiikan kanssa. Valiokunta pitää tärkeänä, että maaseutupolitiikka nähdään myös osana kokonaisturvallisuutta. Elinvoimainen maaseutu vahvistaa koko maan kriisinsietokykyä, hajautettua tuotantorakennetta ja alueellista tasapainoa.

Aluekehittämisen näkökohtia

Aluekehittämisen ja EU:n alue- ja rakennepolitiikan lainsäädännöstä annetussa selonteossa (VNS 5/2025 vp, jäljempänä aluekehitysselonteko) todetaan, että aluekehittämisen kohteena olevat alueet voivat olla mittakaavaltaan ja ominaisuuksiltaan hyvin erilaisia. Myös maaseutupolitiikan visiossa esitetään, että erilaisia alueita kehitetään niiden omista lähtökohdista käsin. Maaseutupolitiikan selonteko tuo hyvin esiin pitkien etäisyyksien, heikkenevän palveluverkon, väestökehityksen ja infrastruktuurin ylläpidon vaikutukset alueiden arkeen ja kehittämisedellytyksiin. Harvaan asutun maaseudun ominaispiirteet ovat erilaisia kuin suurissa kaupungeissa, ja työtä tehdään niin paikallistasolla kuin suuralueittain ja erilaisia ja eri kokoisia alueita verkottaen. Näiden kahden ääripään — harvaan asutut alueet, suuret kaupungit — välille jää myös muunlaisia maaseutu- ja muita alueita. Hallintovaliokunta pitää tärkeänä, että eri alueiden erityispiirteet ja -olosuhteet tunnistetaan ja että alueita kehitetään huomioiden niiden erilaiset haasteet ja vahvuudet.

Maaseutupoliittisen selonteon tavoitteena on turvata kestävä elinvoimaisuus vahvistamalla asuttavuutta, osallisuutta ja toimintaedellytyksiä eri maaseutualueilla. Tavoitteena on myös edistää kuntien ja alueiden älykästä sopeutumista, varmistaa kansallisesti asetettujen tavoitteiden saavuttamisen edellytyksiä sekä vahvistaa maan kokonaisturvallisuutta. Hallintovaliokunta pitää tavoitteita tärkeinä. Älykäs sopeutuminen ei tarkoita pelkästään sopeutumista väestönkehitykseen (väestön väheneminen, ikääntyminen), vaan myös uusien elinvoiman lähteiden etsimistä ja hyödyntämistä pitkäjänteisesti ja kestävästi. Tämän näkökulman edistämiseksi tulee käyttää päätöksenteon tukena ajantasaista tietoa ja vaikutusarviointia. Hallintovaliokunta katsoo myös, että alueellisten ja paikallisten toimien lisäksi tarvitaan vahvaa kansallista poikkihallinnollista näkemystä ja yhteistyötä älykkään sopeutumisen toimista eri hallinnonaloilla.

Saavutettavuus on alueiden elinvoiman keskeinen edellytys. Kyse ei ole ainoastaan liikenneinfrastruktuurista vaan myös digitaalisesta saavutettavuudesta, toimivista tietoliikenneyhteyksistä sekä julkisten ja yksityisten palvelujen tosiasiallisesta saatavuudesta. Haasteita saavutettavuudelle aiheuttavat muun muassa vaikeat kulkuolosuhteet esimerkiksi

saaristoalueilla sekä pitkät etäisyydet asutuskeskuksiin. Teiden kunto ja luotettavat tietoliikenne- ja puhelinyhteydet ovat myös turvallisuustekijä. Hätätilanteissa viestintäyhteyksien toimivuus on välttämätöntä, ja sähkönsaannin turvaaminen tietoliikenne- ja puhelininfrastruktuurille ja esimerkiksi maatalouden elinkeinoille on keskeinen huoltovarmuuskysymys.

Hallintovaliokunta on aluekehitysselonteosta antamassaan mietinnössä (HaVM 3/2026 vp, s. 5) katsonut, että käynnissä olevassa globaalin talouden murroksessa tarvitaan nykyistä vahvempia alueita, joilla on kykyä houkutella kotimaisten investointien lisäksi entistä enemmän kansainvälistä pääomaa, joka luo uutta taloudellista toimintaa ja kasvua Suomen alueille. Samaan aikaan jo olemassa olevien investointien loppuunsaattaminen on tärkeää. Investointeihin sisältyy valtava potentiaali, ja sen hyödyntäminen on yksi keskeisimmistä aluekehitystekijöistä.

Maaseutupoliittisessa selonteossakin elinkeinojen kehittäminen on kaikkien maaseutualueiden kannalta keskeistä. Myös maaseudut ovat talouden kasvun paikkoja, eivät ainoastaan ylläpitävien julkisten investointien kohteita. Valiokunnan käsityksen mukaan Suomen monien maaseutualueiden ongelma on se, että niille ei saada tarpeeksi sellaisia investointeja, jotka luovat uutta ja runsaasti työpaikkoja synnyttävää taloudellista ja muuta toimintaa. Samaan aikaan vihreässä taloudessa, globaalissa teknologiataloudessa kuten myös nykyisessä puolustusteollisuudessa on mittava investointipotentiaali, josta Suomen maaseutualueet voivat hyötyä.

Hallintovaliokunta tähdentää myös julkisten kehittämisinvestointien merkitystä maaseudun kannalta. Valiokunnan huomiota on kiinnitetty niin sanottuun urbaaniin vinoumaan, joka pelkistetyimmillään tarkoittaa sitä, että julkisten kehittämisinvestointien katsotaan tuottavan talouskasvua voimakkaammin suurissa kaupungeissa kuin maaseuduilla. Kuitenkin juuri kehittävät investoinnit parantavat mahdollisuutta saada maaseutualueille uusia yksityisiä investointeja ja houkutella uusia asukkaita.

Selonteossa kiinnitetään huomiota myös pankkien rooliin maaseudun kehittämisen kannalta. Pankit ovat olleet merkittäviä aluekehittäjiä ja maaseutujen elinolosuhteiden ylläpitäjiä. Rahoituksen saatavuuden tiukentuminen, fyysisen palveluverkon supistuminen sekä paikallistuntemuksen katoaminen päätöksenteon keskittyessä suurempiin keskuksiin ja mahdollisesti sähköisiin prosesseihin ovat kuitenkin omiaan vaikuttamaan yrittämisen mahdollisuuksiin maaseudulla. Valiokunta pitää tärkeänä, että vaikutuksia arvioidaan myös tältä osin.

NRP-menettely maaseutujen kannalta

Euroopan unionin rahastoilla on ollut keskeinen merkitys Suomen aluekehitykselle ja maaseuduille. EU:n tuleva monivuotinen rahoituskehys (2028—2034) korostaa muun muassa kilpailukykyä, globaalissa teknologiataloudessa menestymistä, Euroopan strategista autonomiaa, turvallisuutta ja puolustuskyvyn lisäämistä. Hallintovaliokunta pitää kansallisen aluekehityksen ja sen osana maaseutupolitiikan integroimista EU:n alue- ja rakennepolitiikkaan ja sen varoihin tärkeänä. Nykyisin rahoituskehyksessä erilliset yhteistä maatalouspolitiikkaa, koheesiopolitiikkaa ja sisäasioita koskevat rahastot koottaisiin komission esityksessä yhteen uuteen rahastoon, kumppanuusrahastoon (NRP). Komission julkaiseman jäsenvaltiokohtaisen

rahoitusallokaation mukaan Suomen NRPP-suunnitelmien mukainen kokonaissaanto olisi vuoden 2025 hinnoin noin 8,6 miljardia euroa, josta noin 2,7 miljardia euroa olisi etukäteen korvamerkitsemätöntä rahoitusta, jota kohdennettaisiin muun muassa alue- ja rakennepolitiikan sekä maaseudun kehittämisen toimiin. Koska alue- ja rakennepolitiikan ja maaseudun kehittämisen rahoitusta ei ole etukäteen korvamerkitty, tulee maaseutujen, kuten muidenkin alueiden, erityispiirteet, kehittämiskohteet ja vahvuudet tunnistaa perusteellisesti kansallisessa kumppanuussuunnitelmassa ja sen alueellisissa linjauksissa. Tämä korostaa tarvetta luoda NRP-menettelyä varten toimiva prosessi aluekehittämisen kannalta keskeisten ministeriöiden ja alueellisten toimijoiden kesken.

Hallintovaliokunta tähdentää kumppanuuden noudattamista ohjelmatyössä (myös HaVM 3/2026 vp, HaVL 2/2026 vp, HaVL 27/2025 vp). Aito kumppanuus tarkoittaa käytännössä muun muassa maakuntien, kuntien ja kaupunkien tiivistä osallistumista NRPP-suunnitelmien valmisteluun ja toimeenpanoon koko prosessin ajan. Ne ovat jo pitkään olleet aktiivisesti mukana valmistelemassa ja toteuttamassa kehittämistoimia, ja niillä on asiantuntijuutta, kokemusta sekä alueellisten ja paikallisten olosuhteiden tuntemusta.

Hallintovaliokunta korostaa lisäksi ministeriöiden välistä sujuvaa yhteistyötä ja koordinaatiota, koska aluekehittämiseen vaikuttavat monien eri hallinnonalojen toimet ja päätökset. Vaikuttavuuden kannalta olennaista on myös koordinaatio valtion ja alueiden välillä. Saadun tiedon mukaan valtiovarainministeriö koordinoi kumppanuussuunnitelman valmistelua ja toimeenpanoa tiiviissä yhteistyössä valtioneuvoston kanslian kanssa. Valiokunta toteaa, että kumppanuussuunnitelma edellyttää myös NRP-ministeriöiden vastuiden määrittämistä ja mahdollisesti myös uusien yhteistoimintamuotojen luomista.

Jäsenvaltion on suunnitelmassaan esitettävä uudistuksia, investointeja ja muita toimenpiteitä koskeva toimenpideohjelma. Suunnitelman laatimisen yhteydessä olisi mahdollista arvioida suunnitelman vaikutuksia erilaisille alueille, myös maaseutualueille. Komissio velvoittaa jäsenvaltioita ja alueita valitsemaan NRP-prosessin kautta nykyistä enemmän hankkeita, joilla on suuri ”EU:n tason lisäarvo”. Tämä asettaa uusia paineita tehdä myös maaseutupolitiikkaa niin, että EU:n prioriteetit ja kansalliset prioriteetit ovat linjassa.

Kokonaisturvallisuuden näkökohtia

Suomen turvallisuusympäristö on muuttunut merkittävästi. Kansainväliset ja kansalliset kehityskulut, lyhentynyt ennakkovaroitusaika sekä perinteisten uhkien rinnalle nousseet hybridi-, kyber- ja informaatiouhat haastavat koko yhteiskunnan toimintavalmiuden. Lisäksi esimerkiksi sään ääri-ilmiöt lisäävät luonnonkatastrofien ja onnettomuuksien riskejä. Hallintovaliokunta katsoo, että kokonaisturvallisuutta on kehitettävä poikkihallinnollisena yhteistoimintana, jossa viranomaiset, elinkeinoelämä, järjestöt ja kansalaiset turvaavat elintärkeät toiminnot yhdessä.

Kokonaisturvallisuus muodostuu myös toimivista perusrakenteista. Liikenneyhteyksien, sähkönjakelun, tietoliikenneyhteyksien sekä lähipalveluiden toimivuudella on keskeinen merkitys häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Erityisesti harvaan asuttujen alueiden palveluverkoston jatkuva heikkeneminen voi pitkällä aikavälillä lisätä alueellista haavoittuvuutta. Pitkät etäisyydet sosiaali- ja terveyspalveluihin, erilaisiin viranomaispalveluihin

ja esimerkiksi pelastustoimeen vaikuttavat asukkaiden turvallisuuden kokemukseen ja palvelujen saavutettavuuteen.

Hallintovaliokunta katsoo, että varautumisen tulee olla kiinteä osa maaseudun kehittämistä. Alueellisen ja paikallisen varautumisyhteistyön merkitys korostuu erityisesti siksi, että maaseudulla välimatkat ovat pitkiä, mutta myös siksi, että maaseutu toimii koko Suomen huoltovarmuuden — kuten elintarvike- ja energiaomavaraisuuden — keskeisenä tekijänä. Koko maan elinvoimaisena pitäminen on siten myös varautumiskysymys.

Hallintovaliokunta pitää myönteisenä, että turvallisuus ja varautuminen on nostettu selonteossa keskeiseen asemaan. Selonteossa tunnistetaan hyvin, että turvallisuus rakentuu paikallisista lähtökohdista: yhteisölähtöinen toiminta, omatoiminen varautuminen sekä kyläturvallisuuden kehittäminen vahvistavat kriisinsietokykyä ja muodostavat perustan arjen turvallisuudelle. Maaseutuyhteisöissä paikallisten voimavarojen, yhteisöllisyyden ja naapuriavun merkitys korostuu erityisesti tilanteissa, joissa viranomaispalvelut ovat kauempana. Tämän vuoksi kuntien ja kyläyhteisöjen yhteistyön edellytysten vahvistamiseen ja byrokratian keventämiseen tulee kiinnittää nykyistä enemmän huomiota. Yhteisöllisen turvallisuuden kehittämistä on tuettava myös vahvemmalla kansallisella koordinaatiolla ja riittävällä resursoinnilla.

Hyvänä esimerkkinä kylissä tehdystä varautumistyöstä on EU:n maaseuturahaston rahoittama Kylävara-hanke, jossa toimintamalli nojautuu vahvasti valtakunnalliseen kylätoimintaan ja -verkostoon ja joka toteuttaa valtioneuvoston päätöstä huoltovarmuuden tavoitteista. Kylävara-toimintamallin vakiinnuttaminen edellyttää pysyvää toimijajoukkoa eri puolilla Suomea, jatkuvan kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan edellytysten turvaamista ja poikkihallinnollisen yhteistyön jatkumista. Toimintamallin vakioimiseen osana kokonaisturvallisuuden mallia tulisi tarjota riittävä yhteiskunnan tuki.

Hallintovaliokunta katsoo, että vapaaehtoisten ja järjestöjen rooli turvallisuuden ja varautumisen kokonaisuudessa on tunnistettu selonteossa kattavasti, ja näitä koskevat suositukset ovat kannatettavia. Sen sijaan hyvinvointialueiden rooli turvallisuuden ja varautumisen kehittämisessä jää selonteossa vähäiselle huomiolle, samoin kuin eri turvallisuusviranomaisten toiminnan kokonaiskuva. Esimerkiksi kokonaisturvallisuutta käsittelevässä jaksossa 3.7 tai suosituksessa 19 ei tunnisteta hyvinvointialueiden pelastustoimen roolia maaseudun turvallisuuden vahvistamisessa.

Hallintovaliokunta viittaa sisäisen turvallisuuden selonteosta antamaansa mietintöön (HaVM 5/2026 vp — VNS 6/2025 vp, s. 23—25) ja toteaa, että pelastustoimen kokonaisuus perustuu hyvinvointialueiden pelastustoimesta, sopimuspalokunnista sekä vapaaehtoiseen pelastustoimintaan osallistuvista toimijoista ja näillä kaikilla on keskeinen rooli pelastustoimen toimintakyvyn ja yhteiskunnan kriisinkestävyyden turvaamisessa. Valiokunta korostaa lisäksi alueellisen ja kuntien paikallisen turvallisuussuunnittelun tärkeyttä.

Vapaaehtoisilla ja sopimusperusteisilla turvallisuustoimijoilla on korostunut merkitys etenkin harvaan asutuilla alueilla. Erityisesti sopimuspalokunnilla on merkittävä rooli ensivastetoimijoina ja pelastuspalvelujen tuottajina. Hallintovaliokunta painottaa tässäkin yhteydessä, että sopimuspalokuntien asema ja toimintaedellytykset tulee turvata erilaisin

toimenpitein. Valiokunta tähdentää myös sopimuspalokuntien nuorisotyön merkitystä. Sen avulla voidaan ehkäistä syrjäytymistä ja lisätä nuorten turvallisuus- ja varautumisosaamista sekä saada jatkajia sopimuspalokunta- ja muuhunkin paikalliseen toimintaan.

Poliisin läsnäolo maaseudulla koetaan selonteon mukaan tärkeäksi, mutta resurssien keskittyminen kaupunkeihin heikentää tavoitettavuutta. Hallintovaliokunta on sisäisen turvallisuuden selontekomietinnössä pitänyt tärkeänä (HaVM 5/2026 vp, s. 29), että poliisin läsnäolo koko maassa turvataan. Valiokunta on katsonut, että poliisin toimintamenojen tason nostamisen tulee parantaa poliisin näkyvyyttä myös harvaan asutuilla alueilla ja maakuntakeskusten ulkopuolella, mikä edellyttää muun ohella sitä, että kaikille poliisilaitoksille saadaan rekrytoitua riittävästi henkilöstöä. Hallintovaliokunta pitää lisäksi tärkeinä nostoina selonteossa mainittuja esimerkkejä Sisä- ja Itä-Suomen poliisilaitosten monialaisen poliisiyhteistyön mallista ja HARVATURVA-projektin toimeenpanosta.

Rajavartiolaitoksen osalta hallintovaliokunta tarkentaa, että Rajavartiolaitos vastaa rajaturvallisuuden ylläpitämisestä, meripelastuksesta sekä ympäristövahinkojen torjunnasta avomerellä. Rajavartiolaitos osallistuu sotilaalliseen maanpuolustukseen. Rajavartiolaitos tukee vastuuviranomaisia suorittamalla tarvittaessa esimerkiksi poliisi-, etsintä-, pelastus- ja ensihoitotehtäviä harvaan asutuilla alueilla, merialueella, rannikolla ja saaristossa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Hallintovaliokunta esittää,

että maa- ja metsätalousvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 16.6.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

varapuheenjohtaja Pihla Keto-Huovinen erk
jäsen Eveliina Heinäluoma sd
jäsen Juha Hänninen kok
jäsen Christoffer Ingo r
jäsen Mari Kaunistola kok
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Saku Nikkanen sd
jäsen Hanna Räsänen kesk
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Juha Viitala sd
jäsen Paula Werning sd
jäsen Ben Zyskowicz kok
varajäsen Mika Riipi kesk

Valiokunnan lausunto HaVL 14/2026 vp

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Minna-Liisa Rinne